

Dela [d] Stad

Stadsbyggande och segregation

1 2 3 4 5

Summerande reflektioner

Ann Legeby   Meta Berghauser Pont   Lars Marcus

Ann Legeby
Meta Berghauser Pont
Lars Marcus

Dela[d] Stad: Stadsbyggande och segregation
5 Summerande reflektioner
2015

TRITA-ARK-Forskningspublikationer 2015:6

ISSN 1402-7453
ISRN KTH/ARK/FP-15:06-SE
ISBN: 978-91-7595-808-8

KTH Skolan för Arkitektur och Samhällsbyggnad
Arkitekturskolan
Kungliga Tekniska Högskolan
S-100 44 Stockholm
Sverige

Copyright © 2015 författarna

Projektorganisation
KTH Arkitekturskolan: Ann Legeby (projektansvarig), Meta Berghauser Pont och Lars Marcus
Stadsledningskontoret Göteborgs Stad: Mari Tastare
Mistra Urban Futures, Göteborg: Björn Malbert
Boverket: Micael Nilsson och Kerstin Andersson

Del 5

Summerande reflektioner

Innehåll

1. Behovet av ny kunskapsgrund	1
Utmaningar för stadsbyggandet	1
Städer som komplexa system	3
Kunskapsutveckling	4
2. Utveckla professionen	7
Stadsbyggande och ojämlika livsvillkor	7
Anpassning av arbetssätt	7
Stadsbyggnadspraktiken	8
3. Projektets resultat	9
Att klarlägga livsvillkor	9
Stadsrumsanalys som designstöd	9
Datainsamling och datahantering	10
Representation och diagram	10
Fortsatt forskning och kunskapsutveckling	11
Stadsdelars relation till staden som helhet	11
4. Återkoppling: syfte och mål	13
Brygga forskning och praktik	13
Att identifiera och illustrera barriärer	14
Tillämpbarhet i Göteborg	15
Relevans för andra städer	15
Fortsatt forskning	15
Publikationer relaterade till forskningsprojektet	16

1. Behovet av ny kunskapsgrund

Utmaningar för stadsbyggandet

I första delrapporten inom detta forskningsprojekt betonade vi hur världen idag står inför en serie stora utmaningar. Det handlar inte bara om de stora miljöfrågorna utan också om sociala orättvisor, ekonomiska kriser och stora hälsoproblem. Dessa frågor hänger vid närmare analys ofta samman med varandra och det är i slutänden svårt att diskutera en aspekt utan att väga in betydelsen av andra. Sammantaget riskerar detta att bli en förlamande diskussion där problematiken kan upplevas som överväldigande. En sådan situation är heller inte den bästa för demokratiska beslut vilka kan bli både förhastade och drastiska. Att i ett sådant läge argumentera för fördjupad kunskap förefaller vara en väg framåt, både vad gäller att finna lösningar på dessa utmaningar och bidra till genomtänkta åtgärder, även om det också kan kritiserats för att vara både naivt och uppmuntra till teknokrati.

För denna studie har ovanstående debatt varit särskilt intressant eftersom världens städer med stor tydlighet allt mer hamnat i fokus för hela detta problemkomplex. Bakgrunden är naturligtvis den oerhörda urbaniseringsvåg vi ser världen över och inte minst dess prognosticerade fortsättning under kommande decennier, vilken i allt högre grad kommer att bidra till att vi sätter likhetstecken mellan städer och samhället i stort – det är helt enkelt i städerna vi kommer att hitta en stor andel av befolkningen och deras dagliga verksamhet. I ett sådant perspektiv framstår det som avgörande hur vi bygger och utformar framtidens städer, det vill säga, stadsbyggandet hamnar naturligt i centrum för dessa stora problemställningar. Om denna studie hanterar ett ytterst begränsat utsnitt av denna problematik utgör detta större sammanhang ändå en viktig bakgrund. Det vi tittat närmare på är en komplex realitet – utsatthet och utanförskap i vissa delar av Göteborgs stad – där vi frågat oss vad stadsbyggandet kan ha för roll när det gäller att förändra detta och hur stadsbyggnadsanalyser kan bidra till att stödja de politiska ambitioner som formulerats. I Göteborgs stad prioriteras tydligt sociala mål som handlar om att utjämna Göteborgarnas livsvillkor: idag är människors levnadsförutsättningar och framtidsutsikter mycket olika mellan stadsdelarna (Budget 2014-15; Skillnaderna i livsvillkor och hälsa i Göteborg 2014). Särskilt lyfts det fram att den sociala dimensionen behöver stärkas i stadsplaneringen:

”Sociala analyser behövs i den övergripande planeringen och det är angeläget att börja bygga ihop staden så inga stadsdelar upplevs som satelliter.” (Budget 2014-15, 8).

Mistra Urban Futures-projektet Dela[d] Stad har kommit till efter ett initiativ av Göteborgs stad och Boverket med övergripande syfte att brygga forskning och praktik. I Dela[d] Stad-projektet demonstreras metoder och analyser som identifierar just ojämlika livsvillkor på ett sätt så att stadsformens påverkan blir klarlagd.

Vidare har funnits ett önskemål om att hitta metoder och arbetsätt som innebär att fysiska och mentala barriärer vilka påverkar människors rörelsemönster och livsvillkor klarläggs och illustreras. Förståelsen behöver öka för vilka fysiska och rumsliga strukturer som är gynnsamma respektive utgör ett hinder för människors rörelser och för olika sociala processer i syfte att avgöra när och hur stadsbyggnadsåtgärder bör användas för att skapa bättre livsvillkor. Göteborgs stad har också tydligt uttryckt ett önskemål om att kunskapen som produceras ska kunna användas i kommunens verksamhet av de egna tjänstepersonerna.

I stadens översiktsplan från 2009 lämnas stort utrymme för sociala frågor. Detta är emellertid inget nytt för Göteborg – det har funnits med i översiktsplanesammanhang sedan början av 1990-talet. Det anmärkningsvärda är dessvärre att utvecklingen under de två senaste decennierna har inneburit fortsatt segregation, ökad social polarisering och ökade ojämlikheter i levnadsvillkor. Detta glapp mellan retoriken om 'social sammanhållning' och dess praktik är problematiskt och framstår därmed som en högst angelägen fråga för stadsbyggnadsprofessionen att ta till sig. I Göteborgs översiktsplan 1993 (antagen 1995) betonades att Göteborg behöver utvecklas för att bli både konkurrenskraftigt och bärkraftigt, att det är den enda vision som kan få politisk legitimitet. Den bärande idéen sammanfattades i följande: "Leva, Överleva och Låta leva" vilket innefattar miljöhänsyn, livskvalité, demokrati/inflytande och näringslivsfrågor vilket kan sägas utgöra en tolkning av vad de tre hållbarhetsdimensionerna innebär. Strategierna hanterar förtätning i centrala delar, förespråkar att undvika utspridning av småhusbebyggelse och istället satsa på lägen som har goda förutsättningar att försörjas med kollektivtrafik. Översiktsplanen betonade också behovet av förståelse för sociala konsekvenser, det psykiska och sociala välbefinnandet och identifierade behovet av att hantera segregationsproblemet. Anledningen att nämna denna plan är att just peka på den svårighet som det helt uppenbart innebär att översätta visioner och intentioner beskrivna i text i stadsform och i den byggda miljön (se även delrapport 1), att styra investeringar och satsningar i staden så att de svarar upp mot formulerade intentioner. Översiktsplanen från början av 1990-talet visar att Göteborgs stad var tidigt ute i sina styrdokument med många av de frågor som är högaktuella än idag men det visar samtidigt på att det finns ett behov av fortsatt kunskapsutveckling om hur stadsbyggnadspraktiken ska kunna svara upp mot dessa intentioner när de omsätts till planer och projekt.

Illustration från ÖP 93 (antagen 1995).

"Göteborg ska utvecklas till en livskraftig långsiktigt hållbar stad med balans mellan sociala, ekonomiska och ekologiska/miljömässiga faktorer. Ett helhetstänkande är avgörande för möjligheten till hållbar utveckling för Göteborgssamhället. Det finns givna samband mellan mänsklig välfärd, ekonomisk utveckling och miljömässig hållbarhet."

Hållbar utveckling: Översiktsplanens mål. ÖP 2009.

Städer som komplexa system

För att seriöst studera denna fråga kan det vara bra att åter påminna om Jane Jacobs (1961) svidande kritik av planerings- och stadsbyggnadspraktiken redan för femtio år sedan, en kritik som fortfarande är högst giltig. Hennes djupast liggande budskap var inte en argumentation för mer levande stadsmiljöer med blandat utbud och människor på gatan, utan det var en djup kunskapskritik av planerings- och stadsbyggnadsprofessionen; hennes smärtsamma fråga löd:

”Varför har de som har som uppgift att planera och bygga våra städer inte förstått vilken typ av problem det är de hanterar [...]. Städer råkar vara problem i organiserad komplexitet.”

”Why have people professionally concerned with cities not identified the kind of problem they had? [...]. Cities happen to be problems in organized complexity.”

Denna fråga bottnade inte i en enkel iakttagelse av att dess planerare inte lyckades skapa bättre städer än de gjorde, utan i den samtida vetenskapliga diskussionen om komplexa system – alltså en djupt vetenskapsteoretisk diskussion. Denna diskussion handlade om insikten att vetenskapen stod inför en ny utmaning, nämligen att de flesta verkligt viktiga frågor mänskligheten stod inför handlade om komplexa system till skillnad från de 'enkla' system man traditionellt hanterat. Typiskt för komplexa system till skillnad från enkla är att de till sin karaktär är oberäkneliga varför förändringar i dem inte nödvändigtvis leder till vad man förväntat sig. Jane Jacobs var här den första som pekade ut städer som det kanske mest typiska exemplet på komplexa system. Hennes fråga byggde således på insikten att planeringsprofessionen hanterade stadsbyggandet som ett 'enkelt' problem när det egentligen är ett komplext problem, vilket närmast med nödvändighet leder till misslyckande – en kritik som vid tiden passerade över de flestas huvuden.

I denna studie har vi i den lilla skalan tagit oss an denna djupa problematik. Segregationen och polariseringen i staden som helhet samt människors utsatthet i vissa stadsdelar i Göteborg är just ett komplext problem, inte i den allmänna betydelsen ett mycket komplicerat problem, utan i den specifikt vetenskapliga meningen att åtgärder för att förändra en given situation inte enkelt leder till förväntade resultat. Vi inser vidare att åtgärder här kan vara av mycket olika slag och att det vi tittar närmare på inom forskningsprojektet endast är stadsbyggnadsåtgärder. Vi söker alltså svar på frågan hur stadsbyggnadsåtgärder framgångsrikt kan användas för att förändra det komplexa systemet som resulterar i relativt sämre livsvillkor i vissa stadsdelar i Göteborg. Viktigt att betona är då att komplexa system, om än oberäkneliga, kan vara stabila under lång tid. Typiskt för komplexa system är nämligen att de består av flera system där vissa i viss mån 'styr' över andra. Man kan prata om snabba och långsamma system där de långsamma, vilka förändras långsamt, typiskt 'styr' över snabba system med högre förändringsfrekvens, även om detta är en förenkling. Vi ser här en förklaring till att mänskligheten under sin långa historia investerat så mycket kunskap och resurser i byggande – den fysiskt byggda staden är helt enkelt ett långsamt system som 'styr' och påverkar många av de snabba systemen i staden. Hur vi bygger och formar våra städer 'styr' därmed många andra processer i våra städer. Den byggda miljön kan alltså utgöra ett stöd för stadens/samhällets processer om vi får till det rätt, men det kan också bli ett stort problem om vi gör fel. Återigen är det viktigt att betona att vad som är rätt och fel här naturligtvis i slutänden är en politisk fråga: vår poäng är att när det väl finns ett politiskt mål måste stadsbyggaren veta hur man skapar en lösning som verkligen underbygger och verkställer detta. Denna roll och detta ansvar kan stadsbyggaren svårligen avhända sig.

En grundinsikt om vi förstår städer som komplexa system är då att de just är system. För att överhuvudtaget kunna göra nytta i stadsbyggandet måste den således grunda sig på en systemförståelse av staden. Med detta menar vi helt enkelt att vi behöver förstå staden som

uppbyggd av delar där egenskaperna hos helheten utgör mer än summan av delarna och där delarnas egenskaper till stor del avgörs av helhetens sammansättning. Detta är elementärt men fortfarande långt från självklart i den svenska stadsbyggnadsvardagen. En orsak är att för att utveckla kunskap om något behöver vi göra en representation eller modell av vårt kunskapsobjekt, vilket vi diskuterat ingående i de andra delrapporterna i Dela[d] Stad-projektet. En sådan representation behöver i detta fall alltså återspegla stadens grundläggande systemkaraktär, något som inte varit regel i de modeller som tidigare frekvent använts inom stadsbyggandet. Det är just detta vi velat åtgärda genom att föra in nya analysverktyg som utgår från ett sådant synsätt. Det viktiga här är att se att detta inte bara handlar om ännu en metod som stöd för stadsbyggandet utan om ett viktigt steg i en fördjupad förståelse av staden som det komplexa system den är.

Vidare är det viktigt att se betydelsen av det som analysmetoderna och analysverktygen som använts inom projektet Dela[d] Stad faktisk kan fånga och beskriva, nämligen stadens byggda form och det rumsliga system som stadsformen ger upphov till. Detta rumsliga system är ett av många system som bygger upp staden till ett omfattande och komplext system, men som vi antytt är det ett typiskt långsamt system i meningen att det endast förändras över lång tid. Detta gör det särskilt viktigt eftersom det därigenom kan påverka och strukturera många andra urbana system som förändras snabbare; det må handla om hur handelsutbud eller fastighetspriser fördelar sig i staden. Eftersom människor är drivkraften för i stort sett alla processer i staden är det särskilt viktigt hur människor rör sig och vistas i staden, om det så handlar om kollektivtrafik, bil, cykel eller till fots, eftersom detta har så stor betydelse för de flesta andra processer. Det handlar helt enkelt om vilka människor och sociala grupper som möts och inte möts i staden och också om hur enkelt eller svårt det är att dela stadens rum. Det är ju denna samnärvaro eller möten och de specifika sammansättningar av människor vi finner bakom många av de stora samhällsbegreppen vi rör oss med, till exempel marknader, social samhörighet, nätverksbyggande eller kunskapsutveckling. Det system vi är ute efter att fånga är således inte ett i mängden utan ett mycket strategiskt system som mänskligheten genom hela sin historia använt för att strukturera och styra sina samhällen, just därför att det dels är ett långsamt system och dels därför att det är ett system som vi faktiskt kan forma själva – vi kan svårligen med politiska medel direkt påverka marknader, känslan av samhörighet eller kunskapsprocesser i sig m.m., men vi kan göra det indirekt genom att skapa särskilda rumsliga förhållanden för olika viktiga samhällsprocesser.

I denna mening ser vi detta projekt inte bara som ännu ett i raden som tar upp frågan om segregation i staden, utan även som ett viktigt bidrag till att stärka och utveckla stadsbyggnadsprofessionen genom att föra in kunskap och verktyg som hjälper oss att bättre förstå stadsbyggandets centrala materia och hur det påverkar och styr andra samhällsprocesser i staden. Detta är naturligtvis avgörande om vi i stadsbyggandet önskar implementera politiskt sanktionerade målsättningar. Naturligtvis täcker inte detta projekt in alla de aspekter som är av betydelse här men vi tror att vi med detta projekt tar ett steg i en ny riktning som öppnar för ytterligare undersökningar vilket sammantaget kan bidra till en ny och teoretiskt djupare förankrad kunskapsgrund för stadsbyggnadsprofessionen. Något vår omvärld idag närmast kräver.

Kunskapsutveckling

Viktigt är naturligtvis att se hur kunskapsutvecklingen här kan röra sig i olika riktningar, det handlar inte om att forskningen ska föra ut sin kunskap till praktiken utan om att man med hjälp av dessa teoretiska utgångspunkter och analytiska verktyg också gemensamt med praktiken kan identifiera frågeställningar, liksom att på ett djupare plan tolka och förstå

konsekvenserna av olika åtgärder. Detta kan också utgöra ett tydligare stöd i en bredare dialog med allmänhet och olika intressenter likväl som denna kunskapsbas kan användas för att bättre kommunicera stadsbyggnadsförslagets intentioner. Inte minst handlar det om att bidra till en mer precis och informerad kritik samt debatt om stadens utveckling. Slutligen finns en särskilt viktig insikt att göra, nämligen att se vad stadsbyggandet faktiskt kan bidra med och vad den inte kan bidra med, här omges vi idag av en mängd falska förhoppningar som inte tjänar någon väl.

För den frågeställning som adresseras i denna studie är slutsatsen således att genom en djupare förståelse av stadsbyggandets grundläggande materia, vilket vi i denna studie kallat stadsform, och hur denna samspelar och styr andra system och processer i staden, utgör ett effektivt och viktigt politiskt verktyg när det gäller att långsiktigt fördela samhällsliga resurser och skapa mer jämlika livsvillkor. Av en OECD-rapport (2013) framgår att Sverige är det land där andelen relativt fattiga ökat mest samt att effekterna av de ojämlika livsvillkoren blir oftast tydligast i våra större städer. I WHO:s rapport 'Closing the Gap' så visas att sociala orättvisor är den huvudsakliga orsaken till ojämlikheter i hälsa och det framhävs särskilt att för att vända denna utveckling krävs att vardagslivets förutsättningar förbättras på de platser där människor verkar, arbetar och åldras (WHO 2008). Detta går att relatera mycket direkt till Mats Franzéns (2001) definition av när segregationen blir ett problem vilket också mycket tydligt synliggör den byggda miljöns roll i sammanhanget. Viktigt att betona alltså i detta sammanhang är att detta handlar om långt mer än bara boendesegregation, utan berör i allra högsta grad segregationen i det offentliga rummet (Hanson & Hillier 1987; Franzén 2009; Legeby 2013). Att stadsbyggandet i hög grad påverkar vilka resurser som blir och inte blir tillgängliga på en viss plats, i ett visst grannskap eller i en viss stadsdel påverkar människors livschanser på ett mycket direkt sätt.

2. Utveckla professionen

Stadsbyggande och ojämlika livsvillkor

För att mer effektivt kunna använda stadsbyggandet för att påverka situationer av ojämlika livsvillkor och påverka graden av åtskillnad av olika grupper i samhället behövs ökad kunskap om de rumsliga aspekterna av segregation och utanförskap samt ökad förståelse för konsekvenserna av fysiska åtgärder. En mycket grundlig genomgång av hur urbana transformationer påverkat förutsättningarna för sociala processer finns i Julienne Hansons studier. Hanson visar att goda intentioner i stadsbyggandet till trots så har den byggda miljön snarast haft motsatt effekt i många områden byggda under andra halvan av 1900-talet. Det paradoxala i sammanhanget menar Hanson är att detta var områden som byggdes just för att stödja svaga grupper i samhället; gamla, arbetslösa, rörelsehindrade, men att det med tiden visade sig att många av dessa områden kom att ha precis motsatt effekt. Orsakerna till att det blev på detta sätt menar Hanson delvis beror på bristande kunskap om på vilket sätt den byggda miljön kan stödja sociala processer och om en bristande förståelse för att arkitektur och stadsform ger förutsättningar för utvecklandet av olika sorters sociala nätverk vilka kan stödja människor i vardagen. Hansons forskning bygger på mycket stabil empirisk grund och hon visar hur den byggda miljön genom stadsformens olika egenskaper effektivt skapar avstånd mellan människor och mellan grupper av människor vilket får negativa sociala konsekvenser (Hanson 2000). I Dela[d] Stad-projektet har det kunnat påvisas att områden byggda under efterkrigstiden lyckats skapa grannskap som erbjuder hygglig tillgång till ett sorts basutbud såsom grundskola, mataffär och kollektivtrafik. Däremot ser vi att den byggda miljön i flera av områdena inte stödjer den typen av funktioner och processer vilka är beroende av ett samspel med omlandet. Följden av detta blir exempelvis en avsaknad av ett diversifierat utbud samt begränsat inflöde av göteborgare som bor i andra delar av staden.

I Dela[d] Stad arbetet har avsikten varit att demonstrera, pröva och utvärdera vad nya angreppssätt och analysmetoder kan ge för att mer konkret och specifikt koppla rumsliga egenskaper till sociala aspekter. Detta menar vi ger relevant underlag för arkitekt- och planerarpraktiken och kan öka möjligheterna till måluppfyllelse. Ett ökat kunnande inom professionen kan således bidra till att bygga en starkare arkitekt- och planerarpraktik och mer träffsäkert kunna uttala sig om vilka effekter stadsbyggnadsåtgärder faktiskt ger. Inte minst är detta viktigt för att möjliggöra ökat inflytande från medborgare och andra aktörer som deltar i dialogprocesser.

Anpassning av arbetssätt

Utgångspunkten för projektet har varit att arbeta nära ett antal tjänstepersoner och aktörer inom staden. Att brygga forskning till praktik innebär ett visst omprovande av begrepp, nomenklatur och koncept. Även översättningen från engelska till svenska och ökat användande av ett populärvetenskapligt språk har behövt hanteras. Inom ramen för Dela[d] Stad-projektet har metoder prövats där forskare och praktiker samarbetar och gör varandra delaktiga i de olika momenten (medskapande eller också kallat 'co-production'/'co-creation of knowledge'). Arbetsprocessen har inneburit kontinuerliga kontakter med tjänstepersoner och olika aktörer i Göteborg vilket påverkat i vilken riktning projektet utvecklats. Att identifiera de skillnader som finns avseende förutsättningar som råder för arbetet i Göteborgs kommun jämfört med inom akademien är avgörande för att kunna brygga forskning och praktik, kunna anpassa metoder och vidareutveckla kunskap som är mer direkt relevant för stadsbyggnadspraktiken. Modeller för hur en vidgad segregationsfråga kan adresseras från ett stadsbyggnadsperspektiv har varit

en central fråga. Projektet har således arbetat med en succesiv modifiering av metoder och innehållet har i viss mån anpassats till praktikens önskemål och förutsättningar. Den respons som möten, workshoppar, intervjuer och diskussioner har gett har omdirigerat projektet och förhoppningen är att denna medskapandeprocess i slutändan resulterar i ett material som är mer anpassat till rådande och aktuella behov. En annan fördel med en kontinuerlig process där delresultat redovisas och diskuterats i olika sammanhang är att kunskapsspridning och resultatspridning startar så snart projektet drar igång, genom öppna föreläsningar, workshops, lägesrapporter, referensgruppsmöten samt längre in i projektet via vetenskapliga publikationer.

Göteborgs stad har under ett antal år arbetat med sociala konsekvensanalyser varför det finns en utbredd kompetens om sådana inom staden och också ett stort antal tjänstepersoner som visat intresse för att tillämpa kompletterande analysmetoder som ytterligare kan stödja processen. Stadsbyggandets konsekvenser kräver ofta en modell av staden där såväl nulägesanalyser mer nyanserat kan avslöja befintliga förutsättningar men framför allt för att utvärdera eventuella effekter som förändringar av den byggda miljön får, såväl lokala som mer avlägsna. Att använda stadsrumsanalyser som stöd i arbetet med sociala konsekvensanalyser menar vi skulle tillföra viktig information till sociala konsekvensanalyser och tydliggöra stadsbyggandets roll i sammanhanget. Både vad gäller att identifiera var barriäreffekter eller hinder finns i den byggda miljön, identifiera egenskaper som är negativa ur ett tillgänglighets- eller trygghetsperspektiv samt i vilken mån stadsbyggnadsåtgärder kan förändra situationen. Mer konkret så har en modell för Göteborg tagits fram inom ramen för projektet vilket möjliggör olika nätverks- och systemanalyser och klarlägger stadsrummets egenskaper ur ett socialt och kulturellt perspektiv. Modellen är nu tillgänglig för de tjänstepersoner i kommunen som vill fortsätta arbeta med de analysmetoder som demonstrerats i Dela[d] Stad-projektet.

I mötet mellan akademi och praktik har ny kunskap utvecklats. Framför allt har utmaningen för forskningens del handlat om att modifiera angreppssätt och analysmetoder utifrån de specifika förutsättningarna som råder och det underlag som finns tillgängligt för tjänstepersoner. Redan själva insamlandet av data identifierar svårigheter relaterade till var informationen går att finna, informationens detaljeringsnivå och det väcks frågor om framtida rutiner för att hålla databaser tillräckligt uppdaterade. Under arbetets gång har det framkommit att det finns ett glapp rent språkligt mellan akademi och praktik. Att hitta lämpliga och mer populärvetenskapliga koncept för en rad engelska begrepp har visat sig vara ganska svårt, här finns alltid en risk att förenklingar döljer den ibland nödvändiga komplexiteten.

Stadsbyggnadspraktiken

Genom att betona stadsbyggande som en praktik med egen expertis går det att skilja mellan stadsbyggande och det bredare begreppet stadsplanering. Stadsbyggandet kan ses som en ingående del i stadsplanerandet där politiska direktiv ligger till grund för dess processer som hanterar mark- och vattenanvändning så att de blir korrekt hanterade (i fråga om lagar etc.) och förankrade ur ett demokratiskt perspektiv. I stadsbyggandet möts framför allt två professioner med gemensamma rötter men vilka över tid utvecklats för att hantera något olika frågor vilket påverkar praktikernas identitet såväl som teorigrund. Dels finns en arkitekturprofession med lång historia där staden ingått som verksamhetsområde, i synnerhet under städernas expansion under första halvan av 1900-talet. Dels finns en planerarprofession, omfattande ett bredare kunskapsfält, och som utvecklades ur arkitekturprofessionen under efterkrigstiden med fokus på den mer övergripande skalan. Något förenklat kan det sägas att planerarkompetensen bland annat tar ansvar för planeringsprocessen som helhet och arkitektkompetensen främst förknippas med den fysiska planen vilken ger rumsliga förutsättningar för stadens byggande. När dessa professioner idag sammanfaller allt tydligare blir det viktigt att bibehålla de två expertisområdena. En vidareutveckling av resonemang kring professioner gjordes inom ramen för Storstäder i Samverkan (Legeby et al. 2015).

3. Projektets resultat

Vad har då projektet Dela[d] Stad gett vid sidan av det vi lärt oss avseende specifika förhållanden som råder i de stadsdelar som varit i fokus för initiativet Urban Utveckling? Följande ser vi att projektet har bidragit med på ett förtjänstfullt sätt:

Att klarlägga livsvillkor

Verktygen och metoderna har möjliggjort en jämförelse mellan stadsdelar avseende vilka resurser som finns tillgängliga lokalt, alltså det som har stor påverkan på människors vardagliga liv. En slutsats från detta är att stadsdelarna är relativt lika när det gäller att uppfylla en sorts basservice men mycket olika när det kommer till att erbjuda ett bredare utbud av offentlig/privat service med mera. Stadsdelarna är också mycket olika ifråga om i vilken grad stadsdelarna erbjuder en blandning av människor i det offentliga rummet (stadsdelarnas förmåga att utgöra en arena för sociala processer och för samspelsintegration). Här ser vi att vissa områden är tydligt missgynnade. Vad Dela[d] Stad-projektet således förmått visa är att stadsdelarna i fokus klarar att erbjuda ett slags 'basnivå av service' medan de inte erbjuder särskilt gynnsamma förutsättningar för olika sociala processer. Områdena erbjuder inte heller gynnsamma förutsättningar för olika urbana värden att utvecklas, exempelvis ett stadsliv där flera grupper i samhället finns representerade eller ett diversifierat serviceutbud. I detta avseende presterar de stadsdelar som ingår i det nationella initiativet Urban Utveckling sämre än exempelvis referensområdena.

Inom ramen för Dela[d] Stad har metoder för att påvisa ojämlika livsvillkor vilka är avhängiga den byggda miljön vidareutvecklats. Det är emellertid viktigt att framhålla att det inte finns ett verktyg för att göra detta utan här föreslås istället en kombination av analyser; tematiska kartor för enskilda variabler, kombinerade tematiska kartor, index (aggregerade eller icke aggregerade) samt plats specifika analyser (exempelvis stråkanalys och mötesplatstypologi) jämte stadslivsobservationer på plats.

Stadsrumsanalys som designstöd

Projektet har också visat på hur teorier, metoder och analysverktyg kan utgöra designstöd och simulera utfall av olika stadsbyggnadsförslag som kan ge input till en pågående process (beslutsunderlag) och därmed bland annat även bättre informera en medborgardialog. Detta moment, med fördjupade studier av Bergsjön, utfördes i nära samarbete med en mindre grupp experter från staden samt konsultstöd av arkitekter och trafikplanerare och stadsbyggare. Detta moment, som för experterna omfattande två skissdagar samt en workshop där analysresultat etc. redovisades och diskuterades, kan ses som en pilotstudie med huvudsyfte att sprida kunskap om angreppssätt, analysmetoder och tolkning av resultat. För att fullt kommunicera verktygens förmåga som designstöd hade emellertid mer tid behövts. Hur verktygen fungerar som designstöd demonstrerades/testades genom tillämpningen av ett iterativt arbetssätt, en stadsrumsanalysloop. I denna loop kopplas målformuleringar till processer som i sin tur kopplas till specifika designkomponenter/stadsbyggnadslösningar (för detaljer se delrapport 4). Deltagarna uppfattade att detta arbetssätt konkretiserade vilka lösningar som förmår leda i önskad riktning och såg nyttan med att det även gick att identifiera de åtgärder som faktiskt inte ledde till önskat resultat så att sådana lösningar ytterligare kan modifieras.

Denna arbetsform, där mål tydliggörs och direkt kopplas till specifika stadsbyggnadsåtgärder som kan möjliggöra/stödja processer som man vill underlätta/gynna, förefaller vara en bra arbetsform och vi menar att den är högst användbar för ett stadsbyggande som vill prioritera de sociala frågorna. Det möjliggör ett mer träffsäkert arbetssätt i översättningen från 'text' till 'stadsform'. Vi ser det som önskvärt att arbetsformen tillämpas i kommande projekt i Göteborg men det vore också värdefullt att testa arbetssättet i andra kommuner för att möjliggöra en vidareutveckling av metoden.

Datainsamling och datahantering

Det har varit möjligt att uppmärksamma vad bristen på detaljerad data innebär för träffsäkerheten i stadsbyggnadsanalyserna. Viss detaljerad data har saknats i projektet vilket skulle kunna möjliggjort andra stadsrumsanalyser och i vissa fall förbättrat flera av de övriga. Delvis har detta lösts genom att vi frångått områdesbaserade analyser och istället tillämpat flytande gränser i analyserna men det finns all anledning att i stadens fortsatta arbete (gärna i samarbete med regionen) verka för att mer detaljerad information blir tillgänglig för denna typ av analyser. Ett viktigt resultat av projektet är dock att en modell och en databas finns sammanställd hos kommunen med relevant data som möjliggör långt mer detaljerade stadsrumsanalyser än vad som tidigare varit möjligt inom kommunens verksamhet. Detta har betydelse för att utvärdera investeringar, exempelvis avseende infrastruktursatsningar som andra stadsbyggnadssatsningar i olika delar av staden (likväl som icke-satsningar i andra delar av staden). Mycket tid har i projektet lagts på att öka förståelsen för vilken data som behövs, på vilken nivå den lämpligen behöver vara aggregerad på samt försök till att hitta nya samarbetsformer. Ett flertal möten har initierats där dessa frågor har diskuterats vidare, både inom staden och tillsammans med Göteborgs Regionen (GR) eftersom även grannkommunerna berörs. I detta sammanhang finns reella utmaningar kopplade till integritet men eftersom analysresultaten inte avslöjar fakta om individer borde det gå att finna en lösning.

Slutsatsen från projektet är att staden bör utöka databasen med mer detaljerad data för att öka precisionen i kommande analyser och därmed bättre förstå och bedöma konsekvenserna av stadsbyggnadsinvesteringar. Samarbete med regionen eller grannkommuner är nödvändigt eftersom regionens invånare rör sig över kommungränserna och använder/drar fördel av varandras resurser.

Representation och diagram

Det finns en intressant aspekt som handlar om representation, både av analysresultat men kanske framförallt har projektet identifierat ett behov av att underlätta själva tolkningen av analysresultatet. Specifika förkunskaper behövs för att tolka analysresultaten och inom projektet har detta getts relativt mycket utrymme för att möta och svara upp mot frågor från de som deltagit i projektet. Momentet tolkning har därmed fått mycket mer utrymme i arbetet jämfört med vad som var tänkt ursprungligen. Kartbilder och diagram i sig kan bidra till att öka förståelsen för olika samband och sammanhang i staden och detta menar vi är något för forskningen att ta sig an och vidareutveckla. Detta har även bäring på frågan som ställdes i forskningsutlysningen: "Går det att illustrera de mentala eller fysiska barriärer som förhindra eller stödjer möjligheten till integration i staden som helhet?". I projektet har vi visat att det behövs flera former av analyser, illustrationer och representationer för att dels identifiera detta och dels för att illustrera olika typer av barriärer eller begränsad tillgänglighet. Ett exempel på fråga som projektet arbetat med är svårigheten att hitta förenklingar utan att komplexiteten som är relevant döljs.

En slutsats från arbetet är att resultaten av analyserna behöver redovisas/illustreras på ett mer lättförståeligt sätt än vad som är brukligt inom forskningen. Vi konstaterar att det krävs specifika förkunskaper för att göra korrekta tolkningar av analysresultaten. Detta kan mötas dels med kompetensutveckling och dels med utveckling av diagram/illustrationer som snarare visar tolkningen av resultatet snarare än resultatet i sig själv. Vidare är det angeläget att forskningen finner vägar att vidareutveckla representationsdelen inom stadsrumsanalys.

Fortsatt forskning och kompetensutveckling

Viss kunskap har också utvecklats inom ramen för projektet avseende just hur forskning kan bryggas till praktik, men här finns viktiga aspekter att utforska framöver. Följdprojektet Storstäder i Samverkan, finansierat av Boverket, är ett exempel som handlade om dels att dela erfarenheter storstäderna mellan, Göteborg, Malmö och Stockholm, och dels handlade om att förmedla kunskap mellan forskning och praktik. Inom Storstäder i Samverkan gav vi större utrymme till förmedling av forskningsfronten och vid varje seminarium presenterades forskning under rubriken 'teoretiskt avstamp' vilket vi uppfattade hade behövts i större utsträckning också inom Dela[d] Stad-projektet.

En viktig poäng med att bedriva projektet utifrån medskapandeprocesser är att deltagarna som ingår i projektet, i synnerhet de mest inblandade, får god inblick i arbetets olika skeden och därmed ökad förståelse för frågorna. De blir i och med det samtidigt "kunskapsbärare", personer som finns kvar i kommunen även efter det att projektet är avslutat vilket just var en av huvudpöängerna med Dela[d] Stad; att kompetens och material finns inom stadens förvaltningar. Till projektet hade för detta ändamål även en särskild referensgrupp skapats där representanterna hade ansvar att fungera som länk mellan forskningsprojektet och respektive hemvist. Referensgruppens uppgift var dels att föra vidare resultat och information från projektet till respektive förvaltning, stadsdel, länsstyrelsen eller annan hemvist, och dels det omvända, att förmedla behov och önskemål från respektive instans in till forskningsprojektet. I vilken grad detta fungerat som det var tänkt är oklart.

En slutsats från projektet är att medskapandeprocesser har potential att utveckla annan typ av kunskap än vad praktik och forskning förmår göra var för sig. Det är emellertid viktigt att samtidigt hålla isär rollerna och säkerställa att projektet bidrar med nytta till såväl forskningen som till praktiken.

Stadsdelars relation till staden som helhet

Slutligen har projektet handlat om kunskapsutveckling när det handlar om att öka förståelsen för staden som system, att enskilda stadsdelars förutsättningar i stor grad hänger på kontexten och hur området hänger samman med grannstadsdelar och med staden som helhet. Just möjligheterna att arbeta med stadsbyggnadsfrågorna i en glidande skala från det mycket lokala (exempelvis gränssnitt byggnad/gata) till en övergripande stadsnivå innebär ett ifrågasättande av delar inom stadsbyggnadstänkandet som är kopplat till statiska nivåer såsom byggnad, kvarter, grannskap, stadsdel och hela staden. Särskilt har forskningsprojektet tryckt på betydelsen av gränssnittet mellan områden/stadsdelar just för de sociala frågorna som vi menar ofta förbises i stadsbyggnadsdiskurser. Detta betyder att traditionella områdesbaserade insatser som ofta tillämpats behöver kompletteras med andra typer av insatser som också 'landar' utanför de stadsdelar som är i direkt fokus. Projektet Dela[d] Stad har eftersträvat att visa i vilket/vilka fall stadsbyggnadsåtgärder inom området/stadsdelen gör mest nytta, eller i gränssnittet mellan stadsdelar eller på stadsnivå eftersom detta inte självklart går att hänföra

till en viss typ av stadsbebyggelse (exempelvis fungerar olika miljonprogram inte alltid på likartat sätt vilket även gäller för villaområde, kvartersstad eller grannskapsenhet).

Projektet har framhållit och påvisat att livsvillkoren i en specifik stadsdel är avhängiga stadsform och markanvändning både inom den egna stadsdelen men att förutsättningarna i mycket stor utsträckning är beroende av hur omgivningen ser ut och hur stadsdelen i sig relaterar till denna omgivning och staden som helhet.

4. Återkoppling: syfte och mål

Projektet har försökt förmedla betydelsen av stadsbyggandet för frågor som rör segregation, social sammanhållning och social hållbarhet och de syften som formulerats för forskningsprojektet följs upp i detta avsnitt. För att ny kunskap ska nå ut och etableras i den kommunala stadsbyggnadspraktiken är frågan om roller och ansvar i planeringsprocessen helt central. En fördjupad kunskap om stadsbyggandet som instrument i samhällsplaneringen kan bidra till att både förtydliga och förändra dessa roller och ansvar för att möjliggöra en fortsatt utveckling av kompetens och arbetsformer. Det gäller hela processen där målformuleringar från den politiska sfären kan preciseras och delvis bli annorlunda, liksom strategiska dokument och planer såsom översiktsplan och detaljplaner kan komma att ges delvis annan form. Inte minst viktigt är behovet av en ökad lokalkännedom och klarlagda rumsliga förutsättningar lokalt som delvis kan förändra riktningen i planeringsprocessen från mindre 'top-down' hantering till ökad tillit till 'bottom-up' processer. Nedan följs projektets syften upp och några förslag på hur arbetet kan tas vidare ges.

Brygga forskning och praktik

Styrdokumentens roll

Det går att konstatera att Göteborgs stad under lång tid haft styrdokument som identifierat betydelsen av de sociala aspekterna med all önskvärd tydlighet. Detta väcker frågor om var ansvaret ligger för att det vi bygger i staden sammantaget på lång sikt faktiskt leder i rätt riktning. Vilken kompetens behövs för att avgöra om ett stadsbyggnadsprojekt leder i önskad riktning eller ej? Vilka verktyg finns för att avgöra vad som gynnar de uppsatta målen och inte? Och vad finns för verktyg eller mekanismer som kan reagera på stadsbyggnadsåtgärder som leder i 'fel' riktning, som inte leder till ökad 'social sammanhållning'? Den nu gällande översiktsplanen, den kommunala budgeten och visionsdokument pekar alla i samma riktning och adresserar frågor om ojämlika livsvillkor, ökande segregation och polarisering. Dessa styrdokument har en oerhört viktig roll men för Göteborgs del handlar det i detta skede när byggandet tar ytterligare fart att se till att alla tillägg som sker i staden sammantaget svarar upp mot detta och leder i önskad riktning. Vi kan konstatera att de flesta styrdokument redan nu beskriver en mycket tydlig viljeinriktning mot en mer socialt sammanhållen stad. Vad som behövs nu är att detta fullföljs i själva översättningen till stadsform vilket blir synligt i de dokument och planer som beskriver förändringar av den byggda miljön, till exempel stadsbyggnadsförslag och plankartor (i detaljplaner och översiktsplaner) och i strategiska beslut som exempelvis rör infrastrukturfrågor, kollektivtrafik och stadens fortsatta utbredning. I projektet har en iterativ arbetsprocess demonstrerats (stadsrumsanalysloop) vilket ger en möjlighet att öka förståelsen för nuläget och att utveckla stadsbyggnadsförslag såväl som målformuleringar så att den byggda miljön bättre stödjer processer som leder till utjämnade livsvillkor och ökad integration. Här finns uppenbara fördelar med att utveckla samarbeten mellan forskning och praktik för att adressera denna fråga.

Stadsbyggnadspraktikens roll

Det kan konstateras att kunskap och kompetens behöver spridas ytterligare även om det idag finns en relativt god kunskapsgrund att agera utifrån. Vi menar att stadsbyggnadspraktiken behöver tillämpa den kunskap och de metoder som idag finns för att förstå effekterna av stadsbyggnadsprojekt i mycket högre utsträckning. Det är stadsbyggarna som har ett stort

ansvar att lyfta frågan om den byggda miljös betydelse i relation till olika samhälleliga processer för andra inblandade i stadsutvecklingen (politiker, olika förvaltningar, medborgare). Detta skulle kunna beskrivas som att ett ledarskap behöver utvecklas för att hållbarhetsfrågor utifrån de olika dimensionerna behöver utvecklas. Kunskapen om stadsrummet, om hur de olika delar hänger samman och hur detta skapar förutsättningar för vissa processer (såväl ekologiska, tekniska, ekonomiska som sociala) behöver synliggöras och kommuniceras. Stadsbyggnadsanalyserna som demonstrerats här anger vilka aktiviteter och processer som kan den byggda miljön förmår främja. Detta behöver sen sättas i relation till de aktuella politiska målen och vad som är önskvärt att den byggda miljön ska stödja. Beroende på hur resurser lokaliseras i stadslandskapet och beroende på stadsrummets konfiguration, så tillgängliggörs stadens resurser i olika utsträckning i olika delar av staden. Detta får konsekvenser för individer som för hela grupper i samhället. Hur detta förhåller sig, och hur rummet har förmåga att tillgängliggöra respektive har förmåga att skapa en åtskillnad mellan resurser, är stadsbyggarnas ansvar att besitta kunskap om och inte minst att praktisera och förmedla.

Behov av kompetensutveckling

Det behövs fortsatt kompetensutveckling inom kommunens förvaltningar om hur stadsrumsliga analyser kan användas och vilket stöd de kan ge planeringsprocessen såväl som för investeringsbeslut. Att ha en grupp som behärskar teoribasen såväl som metoderna är lämpligt även om staden inte avser utföra analyser inom de egna förvaltningarna. För att beställa denna typ av konsultinsatser är det bra att personer inom stadens förvaltningar formulerar uppdragen/utredningarna så att de ger önskat resultat. Genom god kännedom om hur staden fungerar som system kan denna typ av analytiska teorier användas för att 'tänka med' snarare än att 'tänka på' vilket ger ökad förståelse för de rumsliga egenskapernas effekter för stadens processer.

Att identifiera och illustrera barriärer

Ett viktigt syfte med projektet Dela[d] Stad har varit att visa på teorier och metoder med vars hjälp det är möjligt att identifiera och illustrera barriärer eller olika typer av begränsningar i den byggda miljön som förhindrar integration. Även det omvända finns behov av att identifiera; egenskaper i det bygga som erbjuder förutsättningar som stödjer processer som kan leda till integration eller ökad social sammanhållning. Inom ramen för projektet har ett antal teorier och metoder använts för att visa hur dessa sammantaget kan öka förståelsen för rummets egenskaper i relation till frågor som rör processer viktiga för social sammanhållning, integration och social hållbarhet. Det finns således flera sätt att illustrera denna typ av rumsliga barriärer och därmed klargörs i vilken grad stadsbyggnadsåtgärder kan vara aktuellt att använda för att förbättra livsvillkoren i olika stadsdelar, både i de stadsdelar som särskilt pekats ut i det nationella initiativet men också i övriga delar av Göteborg. Analyser som använts för att illustrera barriärer och rumslig potential och som vi menar är relevanta i sammanhanget har varit bland annat tematiska kartor för enskilda variabler, kombinerade tematiska kartor, index (aggregerade eller icke aggregerade) samt platsspecifika analyser (exempelvis stråkanalys och mötesplatstypologi) jämte stadslivsobservationer ute på plats för att också fånga sådant som vi inte har möjlighet att få information om på annat sätt.

Tillämpbarhet i Göteborg

Projektet har planerats för att möjliggöra stort deltagande från stadens tjänstepersoner; workshops, referensgruppsmöten, öppna föreläsningar samt täta avstämningar med projektets styrgrupp. Därtill har databasinnehåll gjorts utifrån data som är tillgänglig

för stadens tjänstepersoner. Även den rumsliga modellen har gjorts tillgänglig vilken också redan har använts för analyser inom förvaltningarna, utförda av anställda inom stadsbyggnadskontoret (exempelvis linbaneutredning) samt så har modellen gjorts tillgänglig för diverse konsultuppdrag som staden initierat. Två olika interna utredningar har gjorts (Stadsledningskontoret och Stadsbyggnadskontoret) vilka mer detaljerat beskriver behov och nyttan av stadsrumsanalyser utifrån stadens perspektiv.

Inblandade i projektet konstaterar emellertid ett hinder som försvårar arbetet med geografiska- och rumsliga analyser är att det är svårt att få tillgång till rätt data/statistik på relevant aggregeringsnivå. Detta har dels att göra med vad som idag finns tillgängligt hos kommunerna (i vissa delar begränsat på den noggrannhetsnivå som krävs), och det har dels att göra med krav på sekretess och korrekt hantering av känslig data som behöver säkerställas. Staden bör ha rådighet över sådant underlag som behövs för denna typ av analyser och ansvarsfrågan för vem/vilka som hanterar detta bör klargöras så att fortsatt arbete kan underlättas och få tillräcklig kvalitet. Det inbegriper samarbete med Göteborgs Region och/eller grannkommunerna. Hur förvaltningar hanterar data sinsemellan blev inte löst inom projekttiden men detta är angeläget att utreda vidare och finna en lösning för.

Relevans för andra städer

Under projektets gång har andra städer samt större aktörer visat intresse för de arbetsätt och för kunskapsinnehållet som har förmedlats genom Dela[d] Stad. Därmed framstår det som att önskemålet från Boverkets sida om att projektet ska ha relevans även för andra städer uppnåtts. Ett exempel på detta är forskningsprojektet Storstäder i Samverkan som initierades av de treorstäderna för att dels utbyta erfarenheter avseende hur den sociala dimensionen i stadsbyggandet hanteras och dels för att ta del av forskning som studerar just hur stadsbyggandet kan användas i arbetet med att motverka segregation och också lära av slutsatserna från Dela[d] Stad. Vi ser emellertid att exempelvis för mindre städer utanför storstadsregionerna ser förutsättningarna mycket annorlunda ut och en anpassning för sådana situationer kommer högst sannolikt behöva göras. Det finns goda möjligheter att göra det i likande projekt baserade på medskapande processer och i samarbete mellan forskning och praktik.

Fortsatt forskning

Nya frågor för forskningen har också väckts. Bland annat inom följande områden; fördjupad förståelse för hur samspel mellan olika grupper i samhället kan underlättas, fördjupning och utveckling av hur den byggda miljön skapar förutsättningar för i vilken grad vi kan dela det offentliga rummet, utveckling av representationer av analysresultat i diagram och figurer för att bli mer pedagogiska och öka förståelsen för samband i staden, samt ett behov av ökad kunskap om rumsliga förhållanden i relation till segregationsprocesser över tid. Hitintills har projektets arbetsformer och metoder inte testats i relation till en pågående medborgarprocess. Detta är något som vore intressant att pröva och som högst sannolikt också kommer att ställa ytterligare krav på anpassning av metoder och krav på nya representationsformer. Likaså finns ett behov av att tydligare koppla livsvillkoren till ekologiska aspekter för att kunna integrera sociala och ekologiska system i den urbana kontexten.

Vi kan slutligen konstatera att många av livsvillkoren som skapas i olika delar av staden i hög grad går att påverka genom stadsbyggande. Eftersom också stadsbyggandet verkar under lång tid utgör det därmed ett mycket ett strategiskt verktyg för allt hållbarhetsarbete.

Publikationer relaterade till forskningsprojektet

Forskningsprojektet Dela[d] Stad har presenterats i en rad olika sammanhang; öppna föreläsningar, hälso- och trygghetskonferenser, regionplanekonferenser, nationella dagar kopplade till Urban Utveckling, Boverket och plattformen för hållbar stadsutveckling, vetenskapliga konferenser både i Sverige och internationellt, aktiviteter anordnade av Mistra Urban Futures i Göteborg, samt arrangemang av Regionförbund, Arbetsförmedling och i Almedalen 2014 och 2015 på Västsvenska Arenan. Nedan listas de publikationer som är relaterade till forskningsprojektet.

Publikationer

Boverket. 2014. *Urbant utvecklingsarbete: delrapportering nr. två av regeringsuppdrag*. Karlskrona: Boverket.

Legeby, Ann., Meta Berghauser Pont., and Lars Marcus. 2014. *Dela[d] Stad: Om stadsbyggandets sociala dimension. Delrapport: 2014-01-13*. Arkitekturskolan KTH.

Legeby, Ann., Meta Berghauser Pont., and Lars Marcus. 2014. The street: a key component for a less segregated city. Paper/Presentation at the international conference *Adaptable Suburbs*, Prof. Laura Vaughan, UCL London. http://www.ucl.ac.uk/adaptablesuburbs/final_conference.

Olander, Caisa. 2014. *Unjust Urbanities – spatially reinforcing patterns of segregation*. Master Thesis. Stockholm: KTH.

Legeby, Ann., Meta Berghauser Pont., and Lars Marcus. 2014. The street: a key component for a less segregated city. *Mistra Urban Futures Papers*, 2014:1. Göteborg: Mistra Urban Futures.

Legeby, Ann., Meta Berghauser Pont., and Lars Marcus. 2014. "Progress Report Dela[d] Stad", part of *Preparation for the Mistra Urban Futures mid-term evaluation*, 6th of October 2014.

Boverket. 2015. *Urbant utvecklingsarbete*. Boverket.

Legeby, Ann., Meta Berghauser Pont., and Lars Marcus. 2014. "Segregationen i Göteborg resultat av stadsbyggandet." *GöteborgsPosten*, debatt, 13 juli 2014.

Legeby, Ann., Meta Berghauser Pont., and Lars Marcus. 2015. "Street Interaction and Social Inclusion", in *Suburban Urbanities*. Vaughan, Laura (editor). London: UCL Press. <https://www.ucl.ac.uk/ucl-press/browse-books/suburban-urbanities>

Legeby, Ann., Meta Berghauser Pont., and Lars Marcus. 2015. "Streets for co-presence: mapping potentials". In *Proceedings of the 10th International Space Syntax Symposium*, edited by Kayvan Karimi, Laura Vaughan, Kerstin Sailer, Garyfalia Palaiologou, Tom Bolton. London: Space Syntax Laboratory, The Bartlett School of Architecture, UCL.

Legeby, Ann., Lars Marcus., Meta Berghauser Pont., and Nazem Tahvilzadeh. 2015. *Storstäder i Samverkan*. Boverket.

Legeby, Ann., Meta Berghauser Pont., and Lars Marcus. 2015. *Dela[d] Stad: Stadsbyggande och segregation, 1 Perspektiv och utgångspunkter*. Stockholm: KTH.

Legeby, Ann., Meta Berghauser Pont., and Lars Marcus. 2015. *Dela[d] Stad: Stadsbyggande och segregation, 2 Metoder: sociala stadsbyggnadsanalyser*. Stockholm: KTH.

Legeby, Ann., Meta Berghauser Pont., and Lars Marcus. 2015. *Dela[d] Stad: Stadsbyggande och segregation, 3 Sociala stadsbyggnadsanalyser i Göteborg*. Stockholm: KTH.

Legeby, Ann., Meta Berghauser Pont., and Lars Marcus. 2015. *Dela[d] Stad: Stadsbyggande och segregation, 4 Stadsrumsanalys som designstöd*. Stockholm: KTH.

Legeby, Ann., Meta Berghauser Pont., and Lars Marcus. 2015. *Dela[d] Stad: Stadsbyggande och segregation, 5 Summerande reflektioner*. Stockholm: KTH.

Hemsida, Mistra Urban Futures

<http://www.mistraurbanfutures.org/sv/projekt/delad-stad>

Göteborgs
Stad

